

Česko? Chaos a skepse... Sleduji houževnaté úsilí zastánců slova Česko a výjimečně se nad ním i pozastavuji. I když já jsem snad nikdy v Česku nebydlel, trávil jsem tam svou někdejší vojenskou službu. Mé okolí mi ale vnučuje, že i mne se toto nějak týká.

Zastáncům „Česka“ připadá vše jasné a jednoznačné, přesto se „Česko“ prosadilo jenom v kartografické produkci (a to povytče cestou administrativní) a především v souvislosti s populárním televizním pořadem „Česko hledá superstar“. Někomu by to stačilo, jim ovšem ne. Hymnu máme jen zemskou českou (zpívá se v ní o „zemi české“ ne o „zemích českých“, přesto byla a je přirozeně akceptována jako obecně sdílený symbol a na tomto pocitu si umím zakládat, aniž by se její slova musela měnit, viz též Chromý, 2004), vlajku máme zase československou. Poslanecká sněmovna sídlí v historické budově českého *zemského* sněmu, neboť společný (generální) sněm českých zemí nebyl tehdy ustaven. I já, odpůrce sporného širšího (extendovaného) užívání slova „Česko“, jsem v Geografii – Sborníku ČGS dostal možnost (na rozdíl od roku 1984, viz níže) publikovat svůj názor (104, č. 1/1999, s. 54), ale nikoli již možnost replikovat na opačně orientované vyjádření k němu (tamtéž, s. 54-55); nyní opět jsou stránky našeho periodika věnovány dalším dílům téže tematiky (např. Vaishar, 2004, a Chromý, 2004).

Stoupenci slova „Česko“ vytrvale operují tím, že samo toto slovo je tvořeno zcela pravidelně a má tedy jazykově zdůvodnitelnou logiku. A že je přirozeně výhodným termínem jednoslovným. Zatímco jiné jednoslovné výrazy pro stejné území jsou prý umělé, jazykově nevhodné a směšné. Nic proti tomu, ale i tato argumentace silně pokulhává. Já jsem na webových stránkách již našel i výraz *ČEZKO* a neberu to přitom hned jako protiargument.

1. Jakožto geograf dávám otevřeně přednost jednoznačnosti před výhodami jednoslovnosti. Mohu pouhou odlišnou koncovkou v češtině lehce generovat slovo s jiným geografickým (územním) obsahem? Pak by muselo být doloženo, že *Spaněly* mají jiný geografický obsah než *Španělsko*, *Prusy* než *Prusko*, *Uhry* jiný než *Uhersko*. Případně, že je to právě koncovka *-sko*, *-cko*, která tento nečekaný diferenciativní atribut nese (tedy že *Kanada* může být něco jiného než hypotetické *Kanadsko*). „Nejstarší zachycený doklad pochází z r. 1777: *Tak vidíme při zemích německých Česko, Moravu, Rakouské Slezsko...* V tomto dokladu je slova *Česko* užito jako synonyma ke staršímu *Čechy*, podobně jako existuje novější *Švýcarsko* ke staršímu *Švýcary*, *Rakousko* k *Rakousy*, *Španělsko* k *Spaněly* apod.“ – tady ovšem cituji přímo webovou stránku Jazykové poradny Ústavu pro jazyk český AV ČR. Je zde ona žádoucí jednoznačnost? Snad ano, pokud však položíme (v zájmu oné jednoznačnosti) důraz na původní vazbu „Bohemia“ (lat.) = „Böhmen“ (něm.) = „Česko“. Zajisté pak může přijít na přetřes i hypotetické *Anglicko*, *Francouzsko*, *Italsko*. Mimochodem, slova onoho „novějšího typu“, jakými jsou *Anglicko*, *Francúzsko* a *Taliánsko*. má právě slovenština, ale jako své *jediné* názvy pro Anglii, Francii či Itálii. Raději se tedy smírůji (v češtině) s výrazem dvouslovným (Česká republika, České země), je-li jednoznačný, než s výrazem jednoslovným, postrádá-li onu žádoucí jednoznačnost. Ovšem v angličtině problém víceslovného vyjádření nemůže být velkým problémem. Zadáme-li „České země“ = „(the)

Czechlands“, obtíže zcela mizí. Ostatně, zkuste si na některém internetovém portálu najít odkazy od „Czechlands“, docela vás možná překvapí i jejich četnost a netendenčnost.

2. Součástí Českých zemí (konkrétní české země, Čechy, Morava, Slezsko) jsou docela stabilizovaná území (vyjmenovaná i v preambuli platné ústavy a mající své vyjádření ve státním znaku a ve znacích krajů). Že právě nyní kraje se zemskou soustavou nekorelují a že je to dokonce na újmu jejich operacionality, je již otázka jiná, k níž jsem se ovšem již na stránkách tohoto periodika vyjadřoval. Podstatnější je, že spojením Kastilska (Kastilie) a Aragonu vzniklo Španělsko (España) dovolávající se někdejší Hispánie, spojením odbojných jižních nizozemských provincií vznikla Belgie dovolávající se názvu jednoho z dilů cízarovské Galie, spojením Piemontu a celé řady drobných států na Apeninském poloostrově vznikla Itálie. Ani Anglie není synonymem Británie či Spojeného království, byť se v tomto státě mluví *anglicky* a ne *britsky*. Máme se obdobně snad křečovitě nutit do Čechoslávie, Hercynie nebo Markomanie? Na spojení Čech, Moravy a Slezska pod egidou Česka musím ale pohlížet jako na pouhé zvětšení Čech. Ne že by v okolí žádné paralely nebyly, ale ty jsou již hodně dávného data.

3. Česká republika a Česko nejsou žádnou jednoduchou paralelou Francouzské republiky a Francie nebo Dánského království a Dánska. Už jen proto ne, že právě Francie je o mnoho staletí názvem starším než moderní republikánský úřední název *République Française*. Francie je dokonce názvem tak starým, že i dnešní Německo (Východofranská říše) se vlastně kdysi nazývalo také *La Francie Orientale* (viz Honzák, Pečenka, Vlčková, 1995, s. 547). Snaha „přišívát“ název Česko k České republice má tedy opravdu jinou logiku.

4. Není prý již víceslovných názvů a Česká republika je pak stejně „závadová“ jako třeba kdysi „NDR“ (volně podle Schnura 2004 i jiných). *United States of America* nebo *United Kingdom* mne ale přesvědčují o něčem jiném. Že bychom tedy zůstávali i s těmito státy ve špatné společnosti? A není snad Spojené království i *geograficky spolehlivějším* názvem než Velká Británie (to je přece ostrov a ne stát)? Kouzlem nechtěného je, že oba poslední názvy jsou navíc *dvouslovné*.

5. Čeština je (a toto připomenutí je jistě velkou Vaisharovou zásluhou) slovanský jazyk. Pak mne musí zajímat samozřejmě poměry i v jiných slovanských jazycích. O slovenštině již bylo něco málo řečeno. Nebylo zatím řečeno to, že v člancích významných slovenských historiků (např. F. Bokese) je v kartografických skicách území *Čech* označováno slovem *Česko*. I polština zná výraz *Czechy* jako synonymum našeho slova Čechy, tedy latinského a anglického Bohemia. Nově je tento tvar (ovšem uměle a nepřírozně) vydáván i za adekvátní pro celé státní území České republiky. Lze někde lépe najít to, co paralelně probíhá v češtině? Že z toho nepřímou vyplyne nakonec i adresa typu „Institute of Geography, C.A.S., Brno, BOHEMIA“ doložitelná v konkrétní tištěné polské geografické publikaci psané anglicky (*Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace geograficzne*, 1993) nemůže snad překvapit (protože přece Česko = *Czechy* = *Bohemia*). Zkuste si prosím přeložit do polštiny tvrzení: „Východně od východních Čech leží Morava, tedy vlastně východní Česko“. Prosím, ale pak „*na wschód ... Czech wschodnich ... Morawy, ... Czechy wschodnie*“. Š ruštinou se to má trochu jinak. Ještě na počátcích existence *Protektorátu Čechy a Morava* se objevuje v sovětských atlasových mapách výraz (v přepisu z azbuky) *Protěktorat Bogemii i Moravii*, aby byl ovšem velmi brzy vystřídán výrazem *Protěktorat Čechii i Moravii*. Vida, na-

konec i v ruštině (jako v jiných slovanských jazycích) dostal přednost výraz pocházející z českého *Čechy* a ne z latinského *Bohemia*. Až do 90. let minulého století geograficky docela solidní *Referativnyj žurnal* znal slovo *Čechija* jako synonymum *Čech*. Pak ovšem rubriku o samostatné České republice nazvali jednoslovně *ČECHIJA* a referující Rusové (a jejich čtenáři) se začali dostávat ve své mateřštině do těžkostí. Jak totiž ruský expert měl charakterizovat obsah práce J. Blažka z roku 1994, ve kterém se psalo o Moravě a o Čechách? Vyšlo z toho toto (cituji) „*Moravija*“ a „*češskije oblasti Čechii*“ (doloženo v roce 1999), podobně pro práci A. Vaishara (z roku 1995) vychází *Češskije oblasti = Čechy*. Další expert dal přednost staršímu výrazu „*Bogemija*“ (doloženo v roce 1996 pro překlad západních Čech, v roce 1997 pro překlad západních Čech, v tomtéž roce pro překlad východních Čech, v roce 1998 pro překlad východních Čech v práci A. Götze a L. Kupkové). Souběžně však jiný expert (pro severní Čechy v článku M. Šaška z roku 1997) užije opět *Čechija*. Kuriózní chybná reference je pak z roku 1999, kdy v práci M. Hampla mělo jít dokonce o *severozápadní Čechy*, ale ruský expert napsal *Sev.-Vost. Bogemija*. Že právě v této chaotické době se objevují i další lapsy (*Južno-Češskaja oblast* pro *Jihomoravský kraj* a *Severo-Češskaja oblast* pro *Severomoravský kraj*, obojí doloženo v roce 1998), si vysvětlují stejným stresujícím chaosem, do něhož se ruští geografičtí experti na (naši) územní terminologii postupně dostali. Ovšem nehledě na samotné záhlaví *ČECHIJA* je Česká republika (spontánně) mnohem častěji překládána jako *Češskaja republika*. A největší kuriozitu přináší jedna starší bulharská encyklopedie, která pod heslem *Čechija* přináší rozlohu Čech a počet obyvatel tehdejší České socialistické republiky.

6. Prý jsme snad udělali chybu už v počátcích Československa, když jsme stát snad francouzsky nenazvali *Tchéquie-Slovaquie*, ale *Tchéco-Slovaquie* (volně podle Schnura, 2004, a jiných). Je to trochu hypotetická konstrukce. Vžijme se do tehdejší situace a uvědomme si například, že i Masaryk (na Moravě narozený a ve Vídni, Lipsku a jinde vzdělávaný) propagoval ještě neexistující stát původně pod anglickým názvem *Independent Bohemia*. A to prosím včetně slovenského území. Na ustálený francouzský tvar *Tchéco-Slovaquie* z období, které předcházelo vzniku československého státu, jsem si dovolil iniciátory shromáždění z počátku roku 1998 sám písemně upozornit. Do té doby si snad tuto nuanci ani neuvědomovali (to je možno nepřímou vyčíst ze starší verze textu tehdejšího manifestu). Že by francouzský generál Štefánek neznal francouzsky, tomu nevěřím.

7. Má-li být *Čechie* eufemickým označením právě jen *Čech*, je s podivem, že právě formální shoda je mezi slovy *Čechie* a *Czechia* velmi nápadná. Opět o argument více, že *Czechia* = *Bohemia*.

8. Slovo „Česko“ použil ve svém článku kdysi i J. Korčák. Jeho jsem svými argumenty tehdy asi přesvědčil. Napsal mi rukou psaný list, ve kterém v plném znění stálo:

V Praze 4/4 84. Milý kolego, ani mně se ten termín nelíbí, ale použil jsem ho hlavně proto, že se přímo podává z duality v pojmenování našeho státu. Ale příště – jestliže vůbec budu moci ještě něco napsat – zůstanu při zavedeném označení České země. S přátelským pozdravem Jaromír Korčák.

Je doložitelné v jeho publikační produkci, že tak skutečně učinil! Dopis pana profesora nadále doma střežím i jako autentický doklad jisté manipulace, jaká vyplývá z dalšího textu. Přibližně ve stejné době (s datem 28. 4. 1984, došlo však teprve 30. 5. 1984) mi totiž napsali za redakční radu tehdejšího Sborníku ČSĽS V. Král a J. Rubín mj. toto:

Redakční rada se plně staví za naše přední geography, kteří název Česko používají. ...Tyto důvody byly kvalifikovaně objasněny nejen v odpovědi, kterou Vám zaslal prof. dr. J. Korčák (sic! – S. R.), ale již dříve v tisku, a to na stránkách Sborníku ČSGS, Lidé a země, v časopisu Naše řeč, ve Zprávách onomastické komise ČSAV (prof. dr. V. Šmilauer, DrSc.) aj. Po prostudování těchto materiálů, což Vám vřele doporučujeme, zajisté sám uznáte své omyly a nepochopení vyplývající z textu Vašeho dopisu. Váš názor a jemu podobné jsou totiž založeny výhradně na emotivním a tedy pomíjivém hledisku. ... S pozdravem „Česku zdar!“

Podpůrci slova Česko již tehdy cílevědomě agitovali mezi geography, aby je přesvědčili, že bohemisté mají ve věci jasno (a že geografové snad zaostávají), současně cílevědomě agitovali mezi bohemisty, aby je přesvědčili, že geografové a kartografové mají ve věci jasno (a že tedy bohemisté snad zaostávají). I toto je doložitelné.

10. Je dalším kouzlem nechtěného, že souběžně s tím, jak Česká geografická společnost vynaložila jisté nezanedbatelné úsilí vedoucí k podpoře „Česka“ (proto a jen proto již nejsem jejím členem), Ruská geografická společnost otevřeně proklamovala podporu ideám tzv. „eurasijsťví“. Obě tato témata se mi jeví stejně nedůstojná a stejně obskurní. A snad i typická pro obě územně znejistěné post-totalitní společnosti (mj. dobré téma pro „cultural geography“!).

11. Rád bych až nakonec připomenul svým četným oponentům vlastenecké pochody oranžistů v Severním Irsku. Asi ani ony nejsou tím nejlepším způsobem, jak sjednocovat severoirskou společnost. Není tedy Česko (v onom extendovaném smyslu slova) takový malý Portadown? A konečně, musí mít pravdu většina? Prostě, *Česko není domov můj*...

A jen na okraj nynější reakce P. Chromého. Zním A. Vaishara jako vcelku loajálního stoupence současné krajské soustavy. Jen si dovolil přemýšlet bez větších zábran a dostalo se mu (jako kdysi J. Pernesovi, který tehdy kandidoval za ODA!) opět trochu neadekvátní reakce. To já se naopak nijak netajím, že mi byl sympatický projekt 8 samosprávných krajů (ovšem jako NUTS 2) slučitelných volně se zemským systémem (NUTS 1), viz též Řehák 1993, 1997, 2000 a 2001. Ani jednomu z nás se „brnocentrismus“ nedá vyčítat. Co tedy?

Ale k věci samé: Rezignujme konečně na jednoslovný výraz, nikdy však nesmíme rezignovat na kritický rozum.

Literatura:

- HONZÁK, F., PEČENKA, M., VLČKOVÁ, J. (1995): Evropa v proměnách staletí. Libri, Praha. 592 s.
- CHROMÝ, P. (2004): Kdyby byla Morava... Geografie–Sborník ČGS, 109, č. 1, ČGS, Praha, s. 66-69.
- ŘEHÁK, S. (1993): Může mít Morava evropskou budoucnost? Sborník ČGS, 98, č. 3, Praha, s. 192-194.
- ŘEHÁK, S. (1997): Rychle, ale i odpovědně (zřízení VÚSC). Státní správa a samospráva, č. 19, s. 28-29.
- ŘEHÁK, S. (2000): Do jaké Evropy přicházíme se svými kraji? Geografie–Sborník ČGS, 105, č. 3, ČGS, Praha, s. 288-294.
- ŘEHÁK, S. (2001): Nové kraje České republiky v kritickém mezinárodním srovnání. IV. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, Brno, s. 97-106.
- SCHNUR, P. (2004): Země beze jména. Konec konců, č. 6, s. 39.
- VAISHAR, A. (2004): Čechy + Morava a Slezsko = Česko? Geografie–Sborník ČGS, 109, č. 1, ČGS, Praha, s. 65-66.

Stanislav Řehák

ZPRÁVY – REPORTS

Silkrety z vrchu Žďár (Strašická vrchovina) (*V. Šťastný*) 332 – 2. mezinárodní konference Evropské společnosti pro environmentální dějiny, Praha 2003 (*P. Chromý, H. Janů, L. Uhlířová*) 334 – Vstup Karpatobalkánské komise do IAG (*V. Vilímek*) 336 – Vojenský zeměpisný ústav Praha – 85. výročí založení (*A. Götz*) 337.

LITERATURA – RECENT PUBLICATIONS

W. Leimgruber, R. Majoral, Ch.-W. Lee (eds.): Policies and strategies in marginal regions: summary and evaluations (*J. Stockmann*) xxx – K. Sukup et al.: Česká republika – Atlas ortofotomap 1:100 000 (*J. Kolečka*) 338 – A. S. Goudie (ed.): Encyclopedia of Geomorphology 1, 2. (*T. Czudek*) 339 – R. J. Huggett: Fundamentals of Geomorphology (*T. Czudek*) 340 – J. Puskarz (ed.): Geografia – Encyklopedia szkolna (*T. Czudek*) 340.

GEOGRAFIE

SBORNÍK ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI

Ročník 109, číslo 4, vyšlo v únoru 2005

Vydává Česká geografická společnost. Redakce: Na Slupi 14, 128 00 Praha 2, tel. 221951424, e-mail: jancak@natur.cuni.cz. Rozšiřuje, informace podává, jednotlivá čísla prodává a objednávky vyřizuje RNDr. Dana Fialová, Ph.D., katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK, Albertov 6, 128 43 Praha 2, tel. 221951397, fax: 224919778, e-mail: danafi@natur.cuni.cz. – Tisk: tiskárna Sprint, Pšeničkova 675, Praha 4. Sazba: PE-SET-PA, Fišerova 3325, Praha 4. – Vychází 4krát ročně. Evidenční číslo MK ČR E 4241. Cena jednotlivého je sešitu 150 Kč, celoroční předplatné pro rok 2003 je součástí členského příspěvku ČGS, a to v minimální výši pro řádné členy ČGS 500 Kč, pro členy společnosti důchodce a studenty 300 Kč a pro kolektivní členy 2 000 Kč. – Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha, č. j. 1149/92-NP ze dne 8. 10. 1992. – Zahraniční předplatné vyřizují: agentura KUBON-SAGNER, Buch export–import GmbH, D-80328 München, Deutschland, fax: ++(089)54218-218, e-mail: postmaster@kubon-sagner.de a agentura MYRIS TRADE LTD., P.O. box 2, 142 01 Praha, Česko, tel: ++4202/4752774, fax: ++4202/496595, e-mail: myris@login.cz. Objednávky vyřizované jinými agenturami nejsou v souladu se smluvními vztahy vydavatele a jsou šířeny nelegálně. – Rukopis tohoto čísla byl odevzdán k sazbě dne 21. 1. 2005
